ÁRVA

A film adatlapja (LINK), magyar-francia-német-brit koprodukcióban készült játékfilm (2025), 132 perc

Ajánlás a film feldolgozásához

Rendező: Nemes László
Ajánlott korosztály: 16-18 évesek
Kapcsolódó tartalmi területek: művészetek, történelem, társadalomismeret

1. FELKÉSZÜLÉS A FILM MEGNÉZÉSÉRE

1.1. A film témája

A történet 1957 tavaszán játszódik Budapesten. Főszereplője a háború végén született, 12 éves Hirsch Andor, akit Klára, az anyja egyedül nevel. Apja eltűnt, vélhetően a holokauszt áldozata lett. A fiú a képzeletével tölti ki az apa hiánya miatti űrt. A házuk pincéjében lévő nagy kazánhoz beszél úgy, ahogy az apját szólítaná meg. Apró nyomokat kutat fel és őriz a múltból, amik az eltűntre emlékeztetik, s közben reméli, hogy egyszer visszatér majd. Egy nap megjelenik náluk Berend Mihály, a hentes, aki annak idején az anyját bújtatta, és azt állítja, hogy ő Andor igazi apja. Mivel nem is hasonlít az idealizált képhez, Andor nem tudja elfogadni őt. Ám amikor a férfi beköltözik hozzájuk, le kell számolnia az illúzióival, s egyre növekszik benne a düh és az ellenállás. Párhuzamosan pedig elénk tárul az 1956-os forradalom leverését követő hatalom működésének és a lakosság félelemben tartásának módja is.

1.2. A film rendezője és a történet személyes háttere

1.2.1 Néhány életrajzi mozzanat
A rendező, Nemes (Jeles) László (1977-) 1988-ban került ki Franciaországba, amikor szülei válása után, az édesanyja egy francia férfihez ment feleségül. Erre így emlékszik: *„Nagyon örültem, hogy elmehetek. Nem voltam boldog itt… nyomasztott ez a rendszer, már gyerekkoromban. Órákat várni, állni, és szovjet dalokat énekelni… És akkor nagyon érezhető volt az antiszemitizmus is… Amikor kimentünk Franciaországba, pozitívan érintett, hogy a gyerekek sokkal befogadóbbak… Alig beszéltem franciául.. és rögtön barátaim lettek.”* (1)

A rendező 1989-2003 között Párizsban élt. Egyetemi évei alatt politikatudományt, 19-20. századi történelmet, irodalmat és forgatókönyvírást tanult, majd rendező- és producer-asszisztensként dolgozott. 2006-ban kezdte meg tanulmányait a New York-i Tisch School filmrendező szakán. Első nagyjátékfilmje a 2015-ben bemutatott Saul fia volt, amely elnyerte a legjobb idegen nyelvű filmnek járó Golden Globe díjat, majd az Oscart is.

1.2.2. Központi témák: az elnyomás és az identitás kérdései
„Már gyerekkoromban foglalkoztatott az elnyomás. Sokat szenvedtem tőle, legalábbis úgy éreztem… Ehhez biztos hozzájárult, hogy a szüleim otthon eléggé rendszerellenesek voltak. Ezt megörököltem… Főleg az emberek agresszivitása érintett rosszul. Akartam beszélni erről a rendszerről, hogy mennyire mélyen beeszi magát a lelkekbe.” (16)

Az Árva című film egy családkereső trilógia záró darabjának is tekinthető. *„A Saul fia (2015) és a Napszállta (2018) című filmek főalakjai valamelyik családtagjukon – az elvesztett fiún, illetve testvéren – keresztül keresik saját identitásukat, rezzenéstelen arccal bolyongva.”* (9) Az Árva középpontjában az apaság kérdése, az apai szerep ellentmondásossága áll, és a film sok tekintetben különbözik a korábbiaktól. *„Teljesen*

más eszközöket kezdtem el használni, hogy egy szubjektív világot tárjak a néző elé. Mindig az érdekel, hogy az egyén egy helyzetben hogy tud boldogulni, és ennek mindig új formát próbálok találni." (4/3)

1.2.3. A valódi történet, és a rendezői törekvései

A rendező saját édesapja, Jeles András történetét dolgozta fel. A filmbeli hentes volt az, aki a rendező nagymamáját (a filmbeli Klárát) bújtatta a háború idején. *„Hatéves korom körül ismertem meg ezt a történetet* – mondta László egy interjúban. – *A nagyanyám nem könnyű szívvel, de mégis szívesen átadta nekem. Felfogtam, hogy apámon keresztül én is egy olyan ember nevét viselem, aki igen problematikus személy volt. Nem tudok ettől megszabadulni, a részem, és mint ilyen, én is hordozom magamban a 20. század legnagyobb sebeit… Nem véletlen, hogy apám, bár szeretett volna, nem tudott a történetéből filmet készíteni. Túl közel volt hozzá. Én egy generáció távolságából már hozzá tudtam nyúlni, bár magam is gyerekkorom óta éreztem, hogy ez egy megrendítő, szörnyűséges történet. Nekem még megvan apám bizonyítványa, amiben egyik oldalról a másikra új neve van – a régi nevét pedig átfirkálta…"* (2)

„Apám azt mondta, hogy Auschwitznak köszönheti az életét. Azt hiszem, hogy ennek a mondatnak az erejében és a brutalitásában minden megjelenik… Nagyon nehéz volt megtalálni a megfelelő távolságot: ne legyen túl közel, ne vesszek el valamelyik részletében, ugyanakkor ne toljam el túlságosan magamtól… évekbe tellett, mire megtaláltam a megfelelő távolságot." (16)

*„Számomra a nagyanyám (*a filmbeli anya*) volt az egyik elsődleges szeretetforrás, aki a saját fiával kapcsolatban még nehezen állt helyt a szeretet univerzumában. De hogy is lehetne helytállni azok után, ami történt vele? Mindig hajtogatta, hogy mennyire szerette az első férjét, ő volt a mindene, el akartak menni Amerikába. Aztán '45 telén terhesen állt éjszaka Jászberényben, a jeges folyó felett és azon gondolkozott, hogy belevesse-e magát… Sajnálom, hogy nem élte meg ezt a filmet, mert annyit szenvedett ebben a században – és mert nagyon fontos volt nekem."* (2)

„Azt szerettem volna ábrázolni, hogy az egyén ennek az elnyomásnak és a traumáknak az útvesztőjében hogy tud megmaradni, vagy hogy nem tudja túlélni ezt, és hogy mit hagy a következő generációknak… Az érdekelt legjobban, hogy milyen egy gyerek szemszögéből halálosan komoly dolgokat elmondani. Mit tud ebből megérteni. Nem akartam, hogy folyamatosan az legyen a néző érzése, hogy ő jobban tudja, hanem egy idő után a kiskamasznak a szintjén legyen, és ugyanazt fogadja be, mint ő." (4/3)

„Nekem mindig az a fontos, hogy olyat adhassak a nézőnek, amivel egy saját személyes utazást kap… Nem odadobok egy ajándékdobozt, hanem valamit, amivel menni tud, és ami egy érzelmi hullámvasút, és megmaradhat valami a lekében." (12)

Lehetséges feladat:

- A diákok megvitathatják, hogy mennyire sikerült a rendezőnek Andor szemével láttatni a történetet. Milyen filmes eszközökkel igyekezett elérni ezt?

1.3. Kiegyezés vagy kapituláció? (Történelmi háttér)

1956 egy fellobbanásnak tekinthető, amely megszakította az addigra kialakult, de sokak számára még átmenetinek remélt szovjet típusú rendszer működését – állítja Rainer M. János történész. *„Akkor pillanatok alatt rekonstruálódtak az addig elfelejtett kollektív stratégiák… De ennek vége szakadt a forradalom leverésekor, ami egyébként nem egy nap, november 4-e volt, hanem egy hosszú folyamat."*

A film története ebbe a folyamatba illeszkedik. Azokban a napokban játszódik, amikor már nem volt kijárási tilalom (ez április 13-án szűnt meg), és május 1-je ünneplésére

készültek. De még érvényben volt a statárium (egészen 1957. november 3-áig), ami azt jelentette, hogy ha valaki például sztrájkra izgat, vagy engedély nélkül fegyvert birtokol, azt rögtönítélő bíróság elé állíthatják, és kivégezhetik.

1957. május 1-jén több mint százezer felvonuló éljenezte a forradalmat leverő hatalom képviselőjét, Kádár Jánost. Ám ez nem egyszerű pálfordulás volt. A 800 ezres párttagság ugyan 1956 novemberében 30 ezresre olvadt, de a szervezet gyorsan megerősödött, és a tagság 1957 tavaszára már meghaladta a százezer főt. Jól működött az első ízben akkor kiadott jelszó is: *„Minden tag és szimpatizáns hozzon magával még egy embert."* A demonstráció intenzív szervezés eredménye volt, amely egyúttal bizonyította a szovjetek felé, hogy a párt képes levezényelni egy nagy ünnepségsorozatot rendbontás nélkül.

De arról, hogy a békés ünnep kiegyezés lett volna a társadalom és a politika között, ahogy ezt a 80-as években sokan állították, nem beszélhetünk. Ez kapituláció volt, ami azt jelenti, hogy a két szemben álló fél egyike megadta magát. *„Ha az ember kapitulál, akkor leteszi a fegyvert, elkullog haza, magára zárja az ajtót, ha tudja, és többet nem vesz részt a külvilág eseményeiben, hanem a saját ügyeire összpontosít."*

November 4-e után sorra jöttek az intézkedések, amelyek bele égették a társadalomba, hogy *„jobb lesz, hogyha nem ugrálunk".* Az, hogy nem sikerült '56, átértelmezte a '45-ös és az '56-os reményeket is arra vonatkozóan, hogy az egész szovjet típusú rendszer egy ideiglenes dolog... Nem tarthat sokáig. Guggolva is kibírjuk… Kell egy esemény, ami miatt ez majd megváltozik… *„Amikor ez nem sikerül, akkor van egy lélektani átbillenési pont, amikor az emberek úgy érzik, hogy már nem érdemes. És arra kell berendezkedni, hogy ez már így marad. Akkor visszamenőleg az össztársadalmi remény és nekifeszülés 'hőbörgéssé', 'ugrálássá' és 'botor, szél ellen való hadakozássá' degradálódik."*

Ugyanakkor mindig vannak, akik hajlandók alkalmazkodni az új szabályokhoz, mert előnyük származik belőle – emelkedik a státusuk, nő a biztonságuk –, s ők a rendszer támogatóivá válnak. Mivel pedig idő közben a politikai vezetés is tanult a történtekből, a kádári hatalom végül jelentős elfogadottságot ért el a társadalomban.

> Forrás: Rainer M. János és Veiszer Alinda beszélgetése. Mozinet. Nagylátószög. (2025.11.10.) https://mozinet.hu/2025/11/10/ez-nem-kiegyezes-volt-ez-kapitulacio-rainer-m-janos-veiszer-alinda-nagylatoszog/

1.4. Hogyan készült a film?

1.4.1. A forgatókönyv

A rendező azzal a francia kollégájával (*Clara Royer*) közösen írta a forgatókönyvet, akivel már az előző két filmjén is együtt dolgozott. Igyekeztek minél többet megőrizni a valós történetből, és a korszak jellemzőiből is.

Clara Royer (Háttér információ)
A francia írónő anyai nagymamája magyar származású. Talán ez irányította a figyelmét a zsidó-magyar kultúra felé. Kutatási témája a két világháború közötti magyar irodalom. Azért, hogy ebben el tudjon mélyedni, több évig élt Budapesten. Itt készítette el az 1930-as évek magyar irodalmával foglalkozó doktori dolgozatát. Több magyar szerző fordítója. 2010 óta a párizsi Sorbonne tanára, ahol közép-európai irodalmat és történelmet tanít.

1.4.2. A szereplők kiválasztása

A válogatás során nagyjából tízezer gyereket néztek meg. *„Elsősorban egyéniségeket kerestünk." (12) „Fontos volt, hogy ne csak helyes gyerekeket láthassunk, hanem olyanokat, akik a drámát is hordozzák magukban"* (4/3) – mondta a rendező.

A felnőttek közül, a hentes alakjára nem találtak megfelelő magyar színészt. Ezt a szerepet végül a francia Grégory Gadebois kapta meg, aki eredetileg költöztető volt, de a rendező szerint, ma hazája egyik legjobb színésze. *„Meg akarta tanulni, és meg is tanulta*

a szövegét magyarul. Aztán persze utómunkában javítottunk a kiejtésén… Benne volt a szükséges agresszió, de mellette egyfajta szerethetőség is…" (16)

Lehetséges feladatok:

- A gyerekszínészek nem kapták meg előre a forgatókönyv utolsó tíz oldalát. Az csak a végén derült ki számukra, hogyan fejeződik be a történet. Vajon miért?

1.4.3. A rendező és az operatőr együttműködése

„Lászlóval mindig egy dialógus kezdődik egy film elején, ahol egy csomó mindenről szó van – mondta Erdélyi Mátyás operatőr. – *Megadjuk magunknak a lehetőséget, hogy megkötések nélkül tudjunk elkezdeni gondolkodni. Először mindent lehet. És ahogy elkezdődik ez a dialógus, úgy egy csomó dolog kiesik… Egy film vizuális nyelvének a kialakulása nagyon érdekes és komplex folyamat… rengeteg összetevője van… színek, mozgások, ritmusok, hangulatok, kontrasztok.. és egy csomó mindenről persze, nem kell beszélgetni. Ez egy közös ízlésből adódik… Nekem az a feladatom, hogy megértsem, hogy az adott pillanat miről szól, és erre megtaláljak egy olyan képi megoldást, amivel az a tartalom vagy az az érzés megszületik a nézőben is."* (14)

1.4.4. A nyersanyag és az utómunkák

Az alkotók úgy érezték, hogy az Árva témájához jobban illik a hagyományos filmre való rögzítés, mint a digitális technika, ezért 35 mm-es filmre dolgoztak. A forgatás 53 napon keresztül tartott, és több mint 60 ezer méternyi negatív készült. (17) Egy játékfilm esetében azonban általában nem a forgatás igényli a leghosszabb időt. Ennél sokkal többre van szükség az utómunkákhoz, amelyek során kiemelt szerep jut a coloristnak és az utómunka hangmesternek.

A colorist (magyarul: fényelő) (Háttér információ)
A fényelő az a szakember, aki a mozgóképek színvilágáért, hangulatáért és képi egységéért felelős. Ő alakítja ki a végleges látványt a rendező és az operatőr elképzelései szerint. Beállítja a képek fényerejét, kontrasztját és színeit. Tónusokkal vagy élénk színekkel támogatja a történetet. Egymáshoz illeszti a különböző időben vagy eltérő kamarával felvett snitteket, és szükség esetén javítja a technikai hibákat. *„Az első lépés a fő színek beállítása, ami a kép egészére hat. Utána jön a másodlagos fényelés, amikor minden részletbe belemegyünk. Kiemelünk egy-egy lényeges mozzanatot a képen belül… vagy megváltoztatunk egy árnyalatot, ahogy éppen a jelenet dramaturgiája igényli."* (16)

Az utómunka hangmester (Háttér információ)
Ő az, aki megalkotja a film végső hangi világát. Legfontosabb feladata, hogy a rendezői koncepciót tovább vigye a hangok világában. Szerencsés, ha már a forgatókönyv készítésekor csatlakozik a stábhoz, de igazi munkája a vágás után kezdődik, amikor a látványban már mindenki megállapodott. Szakszóval ezt a pontot hívják *picture lock*-nak. Ezután kezdődik a dialógusok vágása, majd felteszik a hangeffekteket, amik színesítik, ritmizálják a jeleneteket. Utána jön a zenevágás, majd a keverésre való előkészítés, a szükséges utószinkron felvétele, és a dialógusok javítása.
A forgatási helyszínen a dialógusra fókuszál a hangcsapat, amit a legnehezebb később reprodukálni. Szinte minden mást utólag hoznak összhangba a képpel. Ha például egy éttermi jelentben két színész beszélget, a felvétel során körülöttük csend van. A többiek némán tátognak, óvatosan esznek. A **zörejművész** külön veszi fel az egyéb hangokat, amik az utómunka hangmesternél futnak össze, aki mindig azt a hangot tolja előtérbe, ami lényeges a történetmesélés szempontjából. A fő dolog, amire az utómunka hangmesternek szüksége van, az ízlés. Ez a szakma a technikai tudás és a kreativitás különleges egyvelege.

Aki esetleg pályairányként érdeklődik e területek iránt, az NFI kisfilmjeivel kezdheti el a tájékozódást:

- Mit csinál a colorist? (2021.05.10.) https://www.youtube.com/watch?v=PnmzFYrO7DA
- Mit csinál az utómunka hangmester? (2026.05.20.) https://www.youtube.com/watch?v=jWH5wyVbzXc
- Mit csinál a zörejművész? (2023.05.09.) https://www.youtube.com/watch?v=urXLJhu6txA

2. A FILM FELDOLGOZÁSA

2.1. Előkészítés

A forgatással párhuzamosan háromrészes werkfilm is készült, amelyek előzetes megnézése nagyban segítheti a film befogadását, illetve azt, hogy a tanulók a „nagy kép"

ismeretében, jobban tudjanak figyelni a jelentést hordozó apró részletekre, és a különféle művészi megoldásokra, illetve filmes technikákra. (A link a források között található.)

A film egy „nemzeti traumát vizsgál egy család történetén keresztül" (7). A család és a társadalom egészének történetére egyszerre hatnak a holokauszt és a háború borzalmai, valamint az 56-os események és az azokat követő megtorlás. A szereplők „a történelem viharaiban megsérült egyének" (10). Az egymás közötti kapcsolatai sem működnek jól, és a társadalom sem egészséges körülöttük. Megfigyelési szempontok lehetnek…

… a történelemhez kapcsolódóan:

- Hogyan jelennek meg a filmben a közelmúlt traumái (a háború, a holokauszt, a kommunista hatalomátvétel, az 1956-os forradalom és a megtorlás)?

… a családhoz kapcsolódóan:

- Mit tudunk meg tényszerűen a három családtagról? Melyikük milyen traumákat és vágyakat hordoz magában? Miként alakíthatta őket mindaz, amit megéltek?
- Mi jellemzi a három ember egymáshoz fűződő kapcsolatát? Milyen vonzódások és taszítások működnek közöttük? Hogyan változik a kapcsolatuk a film ideje alatt?
- Miként jellemezhető a Hirschről kialakult „apakép"? Mik a tények? Miért fest róla hamis képet Klára a fiának? Miért nem tudja elfogadni Andor a valóságot?

… a társadalom állapotához kapcsolódóan:

- Milyen a korszakot bemutató épített és tárgyi környezet? (a házak, a terek, az utcák, a plakátok és a feliratok, a lakásbelsők, az öltözékek stb.)?
- Kik és milyen gesztusokkal jelenítik meg a társasdalom hatalomban lévő rétegét? Milyen formái láthatók a filmben a mindennapokat átszövő erőszaknak?
- Kik a megfélemlített és kiszolgáltatottak? Hogy jelenik ez meg a viselkedésükben? Milyen formáit látjuk a filmben a behódolásnak, illetve a szembenállásnak?

2.2. Az atmoszféra és a filmes eszközök

2.2.1. Helyszínek és tárgyi világ

Az alkotók nagy figyelmet fordítottak a látványvilág hitelességére. *„A díszletek, a ruhák, a feliratok, és minden apró részlet, ami a küllemhez és a vizualitáshoz tartozik, arra egyetlen rossz szavunk sem lehet."* (5)

Lehetséges feladatok:

- Csoportokban dolgozva, a diákok összefoglalhatják a benyomásaikat a házakról, a terekről és az utcákról, a lakásbelsőkről, az öltözékekről, a különféle plakátokról és feliratokról. Mi mindent üzennek ezek a korszakról?
- Beszélgethetnek olyan idős emberekkel, akik látták a filmet, és az 50-es évek végén voltak gyerekek. Mi minden volt ismerős számukra ebből a világából?

2.2.2. Képarányok, színek és fények

A film nem a játékfilmek esetében általános, szélesvásznú formátumot, hanem a 4:3-as képarányt használja, amit így indokolt a rendező: Ennek *„van egy nagyon ősi hangulata… Érdekes kompozíciós megoldásokat enged… kihasználjuk a filmnegatív maximális felületét, és van egy picit archaizáló hangulata, amit nagyon szeretünk."* (16)
„Az 1950-es évek szentimentalizmussal és keserűséggel átitatott atmoszféráját zöldes-halványbarnás, szépiára festett snittekkel kelti életre a rendező. Az első percekben kissé mesterkélt, 'filteres' a hatás, de hamar megszokja az ember." (5) Ez a színvilág külön laboratóriumi eljárás keretében jött létre. *„Számunkra kikísérletezett optikákkal, azon dolgoztunk, hogy saját dizájnja legyen a filmnek… Nem Photoshopban állítgattuk a filtereket, azt akartuk, hogy már az anyagban jelenjen meg"* – mondta a rendező.(16)

2.2.3. Nagytotálok és hosszú snittek

Eltérően a korábbi munkáitól (ahol döntő szerepet kapott a szubjektív folyamatokra koncentráló, kis mélységélességű, kézi kamerahasználat), ebben a filmben sokszor élt a rendező a részletekben gazdagabb és a környezet hangulatát jobban megjelenítő, nagylátószögű beállításokkal, amihez sokszor darus szerkezetet használtak.
A nagytotálok mellett fontos jellemzői a filmnek a hosszú snittek is, amelyekben a kamera szinte légiesen siklik a szereplőket követve. Ez a lendületes kameramozgás kezdetben „egy idilli felnövéstörténetet" sejtet, amit a rendező „jó ütemérzékkel hangol egyre sötétebb tónusúra". (9)

Lehetséges feladatok:

- A diákok összegyűjthetik, hogy milyen tartalmú felvételek készültek darus kamerával (szakmai neve: krán), és elemezhetik, hogy vajon milyen szerepük van ezeknek a beállításoknak a történetben. Mit közvetítenek, mit adnak hozzá?
- Megfigyelhetik az Andort követő kameramozgásokat is, lemérve egy-egy snitt időtartamát, és megfogalmazva a nézőre gyakorolt hatásukat.

2.2. Nemzeti traumáink és a „kollektív hasítás"

Számos kritikus és maga a rendező is úgy tekint a filmre, mint a közösségi magyar emlékezet egyfajta lenyomatára, melynek *„különös aspektusa a kollektív hasítás. Hajlamosak vagyunk a történelmünket és az ahhoz kapcsolódó ünnepeinket irdatlan kognitív torzítások árán társadalmi szinten úgy kezelni, mintha azok önmagukban állnának. Ha elnyomjuk, és elfeledjük az okot, és pláne az okozatot, akkor a hibákat és a rosszat mindig kívülre tudjuk helyezni. Akkor bárgyú tekintettel meg lehet tapsolni a hősöket és köpködni a rajtunk zsarnokoskodó ellenséget, kitűzni a zászlót, felakasztani a koszorút, lepisszegni az áhítat alatt fészkelődő gyereket, majd hazamenni. Ebből pedig kiválóan összegyúrható az össznemzeti pszichózis."* A rendező szerint *„a magyar társadalom története az Andorok története… Hazugság, szeretetképtelenség, elbukott lázadás … Az* Árva *a mi kollektív nemzeti traumánk: a testben talán még jelenlévő, de üresen kongó kazánapák, a kiégett, kényszerpályán sodródó, szeretni képtelen Gertrudis-anyák és tomboló fiaik története."* (2)

„1956 társadalmi értelmezésének hiánya engem arra emlékeztet – mondja a rendező –, *hogy nem vagyunk képesek integrálni azt a részt, ami nem tetszik saját magunkban. Egy társadalmi hasításban élünk. Mi vezetett el 56-ig, hogyan viselkedtünk egymással és hogyan viselkedünk magunkkal… Milyen történelmünk volt, mit csináltak a szüleink, látjuk-e az embert a másikban vagy nem? … ezek máig fel nem tett kérdések… ezzel az ambivalenciával valamit kezdeni kell, mert nem lehet ilyen feketén vagy fehéren látni a világot, ahogy a magyar társadalom teszi."* (2)

Lehetséges feladatok:

- A diákok összegyűjthetik, hogy milyen utalásokkal jelennek meg a filmben a közelmúlt traumái.
- Válaszokat kereshetnek a következő kérdésekre: Kik és milyen gesztusokkal jelenítik meg a hatalmat a filmben? Milyen formái láthatók a mindennapokat átszövő erőszaknak? Kik látszanak megfélemlítettnek és kiszolgáltatottnak? Miként mutatkozik ez meg a viselkedésükben, és hogyan reagálnak a helyzetükre? Milyen jelzései vannak a filmben a behódolásnak, illetve a szembenállásnak?

2.3. A történet főszereplői

A film Andor alakja köré rendeződik. A többieknek nincs önálló „backstoryja". Mindenkiről csak annyit tudunk meg, amennyi a gyerekkel való kapcsolata révén előkerül. A rendező számára *„nem az volt a fontos, hogy mi történt akkor, hanem az, hogy mi maradt a*

nyomában. A kettéhasadt világban kettéhasadt lelkek ténferegnek az elnyomás színpadán" – mondja. Egyik szereplő sem rokonszenves. *„A nézőnek nincs rá lehetősége, hogy bárkit egyszerűen gonosznak lásson. Mindenki áldozat és mindenki bűnös. Mindenki szeretni szeretne, de senki sem tud."* Csupán Sári családja a kivétel. Ők a képezik az ellenpontot a főszereplők mellett. (2)

Külön is megnézhető részlet: Együtt a színházban (1:31:43-1:39:45)

Lehetséges feladatok:

- A tanulók összegyűjthetik, hogy mit tudunk meg a család tagjairól. Értelmezhetik, hogy ki milyen traumákat és vágyakat hordoz, s ezek miként hatnak vissza rájuk.
- Elemezhetik az egymáshoz fűződő kapcsolatukat? A közöttük működő taszításokat és vonzódásokat, s azt, hogy ezek miként változnak az időben.
- Megvitathatják, hogy vajon miért és miben más Sári családtagjainak világlátása, és az egymáshoz való viszonyuk.

2.5. Az identitás kérdései

A film középpontjában az identitáskrízis, valamint az a belső küzdelem áll, amelynek során egy idealizált apakép ütközik a valósággal. A fiú azonosulási mintája a nagyvárosi, jegyárusként dolgozó, kedves, intellektuális zsidó férfi, akit az anyával közösen idéznek meg szerepjátékokkal és dobozba gyűjtött kacatokkal. Ez a figura Andor képzeletében hatalmas – mint a pincében bugyogó kazán, amelyhez bizalmasan beszélni szokott. A fő kérdés, hogy vajon integrálni tudja-e a személyiségébe az igazi apát – vagy: miközben megtagadja őt, épp a viselkedése révén válik hasonlóvá hozzá.

Néhány külön is megnézhető jelenet:

- „Kedves apám" (17:50-19:10; 30:20-31:10; 42:30-43:20; 1:39:30-1:40:00)
- Játék az emlékdarabkákkal (28:20-30:20; 31:10-34:05)
- Zsidó gyökerek (44:30-46:50; 48:55-52:25; 53:45-57:10)

Kérdések, amikre választ kereshetnek a diákok:

- Mi mindent tudunk meg Hirsch személyéről, és milyen elemeken keresztül? Miért fest róla hamis képet Klára a fia számára? Hogyan írható le Andor apaképe?
- Milyen szakaszokban, hogyan hullik szilánkokra az idealizált kép? Miért nem tudja a fiú elfogadni a valóságot?
- Milyen elemei jelennek meg a filmben a zsidósághoz való tartozásnak? Mi a különbség e téren Andor és Sári környezete között?
- Vajon ki hogyan reagálna arra, ha hirtelen kiderülne, hogy nem az a biológiai apja, akit egészen addig annak hitt?

3. ZÁRÁS

3.1. Vajon ki lehet-e törni az örökölt sorsból?

„Nem adok úgy kulcsot a nézőnek, de az biztos, hogy felhívom a figyelmet arra, hogy ezek vannak. Attól, hogy nem beszélünk róla, még ott vannak ezek a múltból örökölt sérelmek, fájdalmak. Egymásra épült titkok és sebek" – válaszolja a rendező. (4/1)

A filmet a kritikusok egy része olyan politikai parabolának is tekintette a filmet, amely – egy példa értékű személyes történeten által – a hatalom és a társadalom működését mutatja be. Az *„apafigurára vágyó magyar társadalmat is megjeleníti Andor történetén keresztül. Olyan apafigura képe elevenedik meg benne, akit se elfogadni, megszeretni, se teljesen elutasítani és legyőzni sem tudunk. Elfogadjuk a terrorját, azt, hogy leigáz bennünket, miközben megvenni és talán véglegesen megtörni sem tud minket."* (10)

De a morális értékekbe vetett bizalom helyét „a megalkuvással járó túlélés veszi át”. Andor *„a bukott forradalom résztvevőihez hasonlóan, akarata ellenére kénytelen alkalmazkodni az adott helyzet kínálta berendezkedéshez és azonosulni az új normákkal.” S bár a nyitójelenetben talált elásott pisztoly – a közvetlen konfliktus kirobbanásának folyamatos lehetőségével tartja feszültségben a szereplőket –, az, hogy végül nincs használva, épp olyan meghatározó erővel bír, mintha elsült volna.”* (7)

„A finálében a május elsejei óriáskerék metaforája a magyar balsorsot szimbolizálja. Körbe forog. Se akaratunk, se bátorságunk nincs kitörni belőle.” (5)

Lehetséges feladatok:

- A tanulók megvitathatják, hogy vajon miért nem sütötte el Andor a pisztolyt, amikor erre lehetősége volt? És mi lett volna, ha megteszi?
- Elemezhetik, hogy vajon az anya miért fogadta el az új helyzetet?
- Mérlegelhetik, hogy lehet-e egyénileg lázadni az elnyomás ellen, vagy az egyetlen menekülőút a behódolás?
- A film stáblistáján a rendező neve Nemes Lászlóként szerepel, elhagyva az apjára utaló, korábban használt „Jeles” nevet. Vajon milyen gondolatok után döntött így?
- Személyes tapasztalataik alapján véleményt formálhatnak arról, hogy lehetséges-e kitörni az örökölt sorsból. Ha nem, miért nem? Ha igen, hogyan?
- Végül meghallgathatják a film – 1930-as évekből kölcsönzött – záró dalát, amely a stáblista alatt szól. (Forrás: https://www.you1tube.com/watch?v=2y0plwz1J-M)

3.2. A kritikusok hangja

Bár néhányan kifogásokat is megfogalmaztak a filmmel kapcsolatban (5), a kritikusok döntő többsége elégedett volt vele. Néhány jellemző idézet az utóbbiaktól:

„Szívre és észre egyaránt ható remekmű, friss, katartikus erővel bíró alkotás.” (10)
„Határozott kézzel megrendezett, feszült és mély dráma… Minden apró részlet a helyén van: a színészi játék éppúgy, mint a vizualitás és az átgondolt forgatókönyv.” (14)
„Ez egy intellektuális film, nem az a tipikus popkorn mozi. A belső világot megmozgató, nagyon sok utalást tevő alkotás.” (13)

Lehetséges feladat:

- Mindenki írhat egy személyes értékelő mondatot a legfontosabb benyomásáról, amiket felragaszthatnak egy felületre – a csoport közös kritikájaként.

Felhasznált források (A szövegben jelzett utalások mellett.)

1. Beszélgetés Nemes Jeles Lászlóval. Klubrádió. Klubdélelőtt. (18 perc) (2025.08.07.) https://www.youtube.com/watch?v=kEjVpMLK4l8
2. Chripkó Lili: Minden család árva Magyarországon. WMN.hu (2025.10.23.) https://wmn.hu/kult/65867-arva-nemes-laszlo-film
3. Gyöngyösi Lilla: Egy apányi űr – Árva. Filmtekercs (2025.08.28.) https://www.filmtekercs.hu/kritikak/arva-2025-kritika
4. Így készült az Árva. Werkfilm sorozat 1-2-3. https://mozinet.hu/film/arva/
5. Kazár Zalán Kristóf: Neme Jeles László Árvája a szépiára festett, 20. századi magyar balsors – Kritika. REFRESHER. (2025.10.22.) https://refresher.hu/10208-Nemes-Jeles-Laszlo-Arvaja-a-szepiara-festett-20-szazadi-magyar-balsors-Kritika
6. Kis Dalma: Apátlanul, elhagyatva. Revizor. (2025.12.24.) https://revizoronline.com/nemes-laszlo-arva-velencei-filmfesztival/

7. Lubianker Dávid: Nemzetmagány. Nemes László: Árva. Filmtett. (2025.09.06.) https://filmtett.ro/cikk/nemzetmagany-nemes-laszlo-arva-kritika

8. Nemes Jeles László családjának sorsa ihlette az árvát. Magyar Krónika (2025.09.30.) https://kronika.hu/cikk/nemes-jeles-laszlo-csaladjanak-sorsa-ihlette-az-arvat/

9. Pauló-Varga Ákos: Nemes Jeles arról mesél, milyen egy diktatúra közepét, apátlanul. Filmhu. (2025.10.03.) https://magyar.film.hu/filmhu/magazin/arva-diktatura-kozepen-apatlanul

10. Péter Alvarez: Nemes Jeles László hidegrázós, katartikus filmmel száll versenybe az Arany Oroszlánért. Cinematrix. (2025.08.28.) https://index.hu/kultur/cinematrix/2025/08/28/nemes-jeles-laszlo-arva-film-velencei-filmfesztival-verseny-arany-oroszlan/

11. Svenk Podcast: Nemes Jeles László: október 23-án debütál az Árva. NFI. (59 perc) (2025.10.22.) https://www.youtube.com/watch?v=0QGcrFuEYpE

12. Svenk (08.30) – Nemes Jeles László az Árva című filmjéről mesél. NFI. (2025.09.02.) https://www.youtube.com/watch?v=OVP2ZnasdWk&t=3s (5 perc)

13. Svenk (09.21.) – Az Árva / Cinefest bemutató / utómunka an NFI laborban (2025.09.25.) https://www.youtube.com/watch?v=m42PLbfOqzA

14. Svenk (10.08.) – Erdélyi Mátyás operatőr az Árva című filmről. NFI. (2025.10.21.) https://www.youtube.com/watch?v=vZUZZBstn60 (3,5 perc)

15. Terján Nóra: Inkább legyek árva, mint hogy ilyen apám legyen. Kultúra. (2025.08.29.) https://kultura.hu/nemes-jeles-laszlo-arva-kritika-velencei-filmfesztival/

16. Varga Dénes: Nemes Jeles László: A saját eredetem foglalkoztatott. Interjú az Árva rendezőjével. Film.hu (2025.09.15.) https://magyar.film.hu/filmhu/magazin/nemes-jeles-laszlo-a-sajat-eredetem-foglalkoztatott.html

17. Várkonyi Zsolt: „A legfőbb feladat, hogy segítsük a nézőt saját vizuális dramaturgiai eszközeinkkel. Interjú Kovács István coloristtal. Kortársonline. (2024.04.19.) https://kortarsonline.hu/aktual/kovacs-laszlo.html

Megjegyzés: az internetes források letöltésének időszaka: 2026.07.01. - 2026.08.31.